

нальной деформації в окремих працівників міліції України. Визначені домінуючі соціально-психологічні фактори, що впливають на формування професійної деформації серед співробітників ОВД.

Ключевые слова: професійна деформація, професійна деформація співробітників ОВД, домінуючі соціально-психологічні фактори професійної деформації співробітників ОВД.

Kutsiy O.A. The Dominating Social-Psychological Factor of Professional Disability of the Professional Disability of the Law Enforcers.

The major aspects of formation the professional deformation under the conditions of professional activity and with especial attention to the police employees are summarized. The reasons, essence and, the signs of professional disability as to the law enforcers are analyzed. The level of professional disability among the certain groups of law enforcers of Ukraine is considered. The dominating social-psychological factor influencing the formation of professional disability among the law enforcers are defined.

Key words: professional deformation, professional deformation among the law enforcers, dominating social-psychological factors of professional disability of law enforcers.

Стаття надійшла 20 серпня 2011 року

УДК 316.624.3 (316.343.656)

О.М. Лозинський

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОСАДОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Здійснюється аналіз соціально-психологічних передумов посадових правопорушень та корупції. Подано класифікацію посадових зловживань. Систематизовано соціально-психологічні засоби залучення співучасників до скоєння посадових правопорушень.

Ключові слова: посадові злочини, легальний статус учасників посадових зловживань, рівні посадової злочинності, когнітивні та мотиваційні засоби залучення співучасників до скоєння посадових правопорушень.

Постановка проблеми. Посадова злочинність є актуальною суспільною проблемою для багатьох держав, оскільки збитки від

зловживань у посадовій сфері є не лише економічними, але й цивілізаційними, що відкидають спільноти на цивілізаційну периферію, відлякують інвесторів, замінюють демократичні, правові відносини на кримінально-авторитарні. Останні два десятиліття посадова злочинність та корупція в Україні перетворилися на засіб «конвертації» політичної та посадової влади в економічні активи, виведення прибутків за межі оподаткування, злочинного збагачення та ухилення від відповідальності за скоєні злочини. Явища посадової злочинності та корупції є головною перешкодою, що не дає Україні рухатись до європейського цивілізаційного простору.

Виявлення, розслідування *посадових злочинів* (як елементів корупції) та покарання за їх скоєння багатьма дослідниками визнається одним із найважчих у правозастосовній практиці. Ці завдання неможливо здійснити без глибокого розуміння соціально-психологічних механізмів учинення їх організаторами, співучасниками, пособниками. Як слушно зазначає дослідник М. Решетніков, «без психологічно обґрунтованих підходів корупційної поведінки навряд чи щось вдасться змінити, оскільки корупція – лише в її наслідках правова та економічна проблема, а в основі – винятково психологічна і загальнолюдська» [11, с. 107].

Тому і надалі необхідно здійснювати ґрунтовний аналіз соціально-психологічних чинників, що мотивують не лише організаторів та співучасників до вчинення посадових та корупційних правопорушень, але також суб'єктів із контролюючих, правоохоронних, судових органів, котрі приховують їх існування, зволікають їх розкриття, ухвалюють судові рішення для їх покривання. Наше дослідження спиратиметься на припущення про те, що важливою особливістю посадових та корупційних правопорушень є їх *груповий характер* – їх учиняють *посадові персони* внаслідок зговору із *співучасниками* (заступниками, підлеглими, посередниками, вищим керівництвом, політичними партнерами і т. д.). Лише найнижчий рівень *службових зловживань* здійснюються одноосібно рядовими службовцями та громадянами.

Практичним результатом нашого дослідження є визначення ознак соціально-психологічного плану, які можуть бути індикаторами того, що посадова злочинність та корупція стали атрибутом тієї чи іншої легально діючої установи.

Стан дослідження. Посадові злочини та корупція визнаються авторитетними дослідниками (М. Вебер, Г. Маркузе, Р. Мертон, Р. Дарендорф) як неконтрольований атрибут функціонування бюрократичних установ за більшості суспільно-політичних усторів (консервативних, ліберальних, «лівих»), оскільки завжди залишаються суперечності між інтересами, цінностями та цілями різних людей, груп, прошарків суспільства та шляхами їх досягнення.

У дослідженнях посадової злочинності та корупції сформувався окремі підходи: *культурно-цивілізаційний підхід* – посадова злочинність та корупція тут розглядається як «хвороба» країн, які розвиваються, де не здійснено модернізації економіки, необхідних соціально-правових реформ, існує глибоке соціально-економічне розшарування населення; *стихийно-ринковий підхід* – посадові злочини та корупція трактуються як механізми нелегального соціально-економічного обміну між представниками влади та бізнесу; *патронажний підхід* – посадові злочини та корупція є атрибутом відносин у системі «патрон–клієнт»; *соціологічно-мотиваційний підхід* – посадові злочини та корупція є «девіантною» поведінкою, що мотивована бажанням посадових осіб отримати особисту вигоду від ухвалення рішень; *юридично-правовий підхід* – акцентує на кваліфікації посадових та корупційних злочинів та засобів протидії цим злочинам.

Проблеми посадової злочинності та корупції викликають інтерес у багатьох дослідників. Зокрема, Р. Мертон, Р. Блумер, Г. Зіммель посадову злочинність та корупцію тлумачать як вид «відхильної», «девіантної» поведінки; Г. Бекер розмежує посадові зловживання та корупцію на *гетерогенну* (спрямовану на «клієнтів», зовнішнє оточення) та *гомогенну* (спрямовану на учасників організації – «підлеглих»); Роз-Аккерман описує посадову злочинність та корупцію як форми забороненої законом *економічної поведінки* суб'єктів, що наділені організаційно-розпорядчими функціями, в умовах ризику, пов'язаного зі здійсненням злочину і можливим покаранням за нього; Дж. Фейхтінгер, Ф. Уїрл звертають увагу на те, що корупційні тенденції є постійними явищами, а антикорупційні кампанії мають тимчасовий, циклічний характер; вітчизняні дослідники та дослідники близького зарубіжжя аналізують специфіку пострадянської посадових зловживань та корупції [5; 4; 8; 9].

Слід констатувати, що ґрунтовних вітчизняних досліджень із психології *посадових зловживань* проведено дуже мало. За два десятиліття української незалежності, на жаль, також не здійснено вагомих досліджень із проблем посадової злочинності та корупції.

Тому **мета** нашої статті – розкрити *соціально-психологічні передумови* посадової злочинності як групової протиправної діяльності осіб, що офіційно виконують публічні функції на різних суспільних рівнях.

Виклад основних положень. Посадові та корупційні злочини за своєю сутністю дають «зелене світло» нечесній конкуренції. Так у сфері політики та бізнесу завдяки корупційним зв'язкам чи підкупу усувають конкурентів, монополізують ринки. Політичним гравцям, які зловживають владою, вдається поповнювати партійні фонди та особисті статки. Тема боротьби з корупцією часто стає політико-інформаційною технологією, завдяки якій політичні персони, партії, ЗМІ покращують власний імідж та збільшують свою популярність.

В українському законодавстві *посадові злочини* кваліфікуються ст.ст. 364–370 Кримінального кодексу України (№ 2341-III від 05.04.2001 р.) – Глава XVII: «Злочини у сфері службової діяльності». Такими є: «зловживання владою, службовим становищем», «перевищення влади, службового становища», «службове підроблення», «одержання хабара», «давання хабара», «провокація хабара». Кримінальне законодавство УРСР використовувало поняття «посадові злочини», до яких, крім перелічених, зараховувались також «посередництво в хабарництві» (ст. 169), однак із чинного Кримінального кодексу цей вид злочину було вилучено.

Слід зауважити, що корупційні дії, елементами яких можуть бути посадові злочини, в українському правовому полі з часу ухвалення Закону «Про боротьбу з корупцією» (№ 356/95-ВР 05.10.1995 р.) кваліфікувались як *адміністративне правопорушення* (у 2010 р. дію цього закону призупинено). Закордонні та вітчизняні експерти неодноразово визначали необґрунтовано ліберальним трактування корупції українським законодавством, що суперечить міжнародним правовим рекомендаціям визнати корупційні дії як кримінальний злочин: «...міністри юстиції європейських країн рекомендували ...укласти кримінальну конвенцію, яка передбачала

б скоординоване визнання правопорушень, пов'язаних із корупцією, злочинними...» [10].

Прийнятий у 2011 р. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» (№ 3206-VI від 7.04.2011 р.) передбачає кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, дисциплінарну відповідальність за вчинення корупційних дій. У новому законі дається визначення ключових понять, які окреслюють структурні елементи вчинення посадових та корупційних злочинів, таких як: «безпосереднє підпорядкування», «близькі особи», «конфлікт інтересів», «неправомірна вигода», «протиправне використання службових повноважень».

Низка дослідників (зокрема Б. Арутюнян*) розвивають ідеї англійського соціолога та економіста С. Паркінсона про те, що посадові зловживання та корупція – це неконтрольований, прихований, однак невід'ємний атрибут діяльності будь-яких бюрократичних (невиробничих, управлінських) установ та підрозділів. Їх рівень можна намагатися зменшити, однак цілковито усунути навряд чи можливо, оскільки неможливо повністю контролювати усі рівні суспільної піраміди: контролювати дії працівників, їх керівників, контролерів, які контролюватимуть керівників.

Посадові та корупційні зловживання за своєю структурою та мотивацією є складними явищами. Більшість людей їх публічно засуджують, висловлюються про те, що необхідно боротися з ними, однак у реальних життєвих обставинах виявляють психологічну толерантність до посадових зловживань для досягнення особистих чи групових кар'єрних, корисливих цілей. Це дало підстави визначити посадові зловживання та корупцію (попри їх значну шкоду) як ціннісно-амбівалентні явища, з якими суспільство начебто намагається боротися, однак не зацікавлене їх усунути повністю [6, с. 138].

У контексті аналізу функціонування бюрократичних установ зберігається плутанина навколо проблеми: хто є *суб'єктом*

---

* Дослідження Баграта Арутюняна («К вопросу понимания коррупционного поведения») здійснене в рамках гранту № С05-7107, наданого Кавказьким центром дослідницьких ресурсів (Програма Фондації «Євразія», заснованої Корпорацією Карнегі, Нью-Йорк).

посадових зловживань та корупції? Нечіткість у цій проблемі спричиняє, зокрема, присвоєння керівниками установ антикорупційних повноважень, що суперечить сутності цієї категорії злочинів. Зауважимо, що рядові службовці здатні вчиняти *службові злочини* (вимагати чи отримувати хабарі, здійснювати службові підроблення), однак не можуть бути *суб'єктами корупції*, оскільки не наділені посадовими повноваженнями (не мають організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських повноважень), якими могли б зловживати. Рядові службовці можуть ставати виконавцями протиправних наказів корумпованого керівництва, іншими словами – бути співучасниками, пособниками, однак не організаторами корупційних оборудок.

Тому у ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (№ 3206-VI від 7.04.2011 р.) чітко зазначено про те, що саме *посадові особи* (керівники та заступники керівників державних, недержавних установ та їх підрозділів) можуть ставати *суб'єктами* корупції, оскільки вони наділені владними повноваженнями, котрими можуть зловживати. З огляду на сказане, факт привласнення керівництвом державних та недержавних інституцій антикорупційних функцій може бути *сигналом* про те, що відбувається «гра» – імітація боротьби з корупцією, що слід кваліфікувати як перевищення влади і посадового становища (ст. 365 ККУ). З метою усунути подібні спекуляції у ст. 5 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» визначено вичерпний перелік спеціально уповноважених *суб'єктів*, які здійснюють заходи щодо запобігання і протидії корупції (органи прокуратури, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю МВС, податкової міліції, по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю СБУ, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України).

Соціальні причини посадових та корупційних зловживань можуть бути різноманітні. Це: низькі соціальні стандарти в державі (безробіття, недовіра правоохоронної та судової системи); неналежний рівень фінансування діяльності установ; порівняно невисокий розмір офіційних зарплат керівників; відсутність чітких та справедливих процедур ухвалення управлінських рішень; відсутність у підлеглих можливостей протистояти протиправним вимогам керівництва; відсутність контролю за дотримання законності діяль-

ності керівництва установ та підрозділів; вибірковість правозастосування в державі, що дозволяє певним категоріям громадян ухилятися від покарання за скоєні правопорушення з огляду на партійний чи майновий статус. Саме в умовах правової незахищеності та невідомості громадян у посадовців з'являється можливість для *корисливих* маніпуляцій та зловживань. До наведеного переліку соціальних причин посадових та корупційних зловживань слід додати неписані правила «подвійної моралі» («не підмажеш – не поїдеш»), які впродовж десятиліть у СРСР нав'язувались людям і стали частиною їх менталітету.

Тому дискусійним залишається питання, чи можливо поведінку посадовця-хабарника, корупціонера визначити як «девіантну». У межах психологічних підходів О.В. Ванновська зауважує, що якщо індивід щоденно має справу з фактами давання чи отримання хабарів, неприхованого зловживання посадовим становищем, службовими приписками, то корупція перестає сприйматись як ненормальне явище – *девіація, відхилення, злочин*, а, навпаки, – сприймається як *буденна, звична річ, «норма»* поведінки [3]. Більше того, відмова людини від хабарництва чи зловживань владою та посадовим становищем в умовах корумпованої реальності (коли більшість цим неприховано «промишляють») починає сприйматись як «відхилення», «девіація» на тлі протиправних соціальних порядків.

Слід погодитись із Б. Арутюняном, який пропонує розширити перелік мотивів, що штовхають управлінців до посадових та корупційних зловживань [1]. Поряд із *корисливими* мотивами (що є найбільш значущим стимулом) це – мотиви *особистої зацікавленості* під час ухвалення рішень у формі: *клієнтізму* (намагання догодити вищому керівництву), *протекціонізму* та *куміства* (зацікавлене просування інтересів однопартійців, земляків, родичів). Крім того, пересічна особа завдяки дачі хабара намагається звернути на себе увагу чиновника, прагне «виділити» себе з-поміж решти претендентів, досягнути поставлених цілей у конкурентних умовах. Особа розуміє, що її конкуренти даватимуть хабарі, а тому, аби уникнути невідомого становища, вона також формує у собі готовність давати хабарі.

Грунтовнішого аналізу вимагає проблема: що саме визначає корупційну поведінку – *соціальні обставини* (корупційний тиск –

біхевіоризм, гештальтпсихологія) чи *індивідуальні властивості особи* (схильність до корупції, антикорупційна стійкість – психоаналіз, аналітична психологія, гуманістична психологія). Спираючись на аналіз *індивідуальних властивостей суб'єкта* посадових зловживань, О.В. Ванновська подає психологічний портрет «корупціогенної особи», для якої характерні: *відсутність етично значущого сенсу власного існування; осмислення життя в категоріях набуття матеріальних благ; низький рівень задоволеності життям; негативна самооцінка; екстернальний локус контролю; імпульсний тип реагування.*

З наведеними вище висновками ми не цілком погоджуємось. На нашу думку, висновки дослідниці ґрунтуються на кримінальних справах, які перебувають в архівах місцевих судів. Більшість із них торкаються *найнижчого рівня* посадових об'єктів, у котрих задіяні малокваліфіковані суб'єкти (без достатньої фінансової, юридичної, владної підтримки), що дійсно можуть проявляти *імпульсивність, недалекоглядність.*

Однак посадові зловживання вищих суспільних рівнів більш ретельно плануються, корупціонери вчиняють посадові злочини, спираючись на кваліфіковане юридичне обґрунтування, входять у зговір із корумпованим керівництвом вищого рівня, мають партійну чи владну підтримку («кругова порука»).

Для більш диференційованого аналізу посадових та корупційних правопорушень пропонуємо їх класифікувати з огляду на можливості посадовців-ініціаторів:

- **«Службовий» рівень зловживань:** їх організують і здійснюють рядові службовці державних установ та приватних організацій; злочини здійснюються, як правило, одноосібно, рідше із співробітниками, родичами (поодинокі давання та одержання хабара, епізодичні службові підроблення).

- **«Посадовий» рівень зловживань:** організаторами є керівники підрозділів, перші особи державних або приватних установ. Це корисливі зловживання, які здійснюються керівниками одноосібно, або у співдії з їх найближчим «оточенням» (зловживання або перевищення влади, посадового становища; службові підроблення; привласнення бюджетних коштів; отримання хабара; примушування підлеглих до виконання протиправних наказів).

- **«Відомчий» рівень зловживань:** організаторами є посадові особи, які займають відповідальне становище у місцевих органах влади, відомчих (податкових, правоохоронних, митних та ін.) установах (обіймають посади яких віднесені до третьої, четвертої, п'ятої, шостої категорій, а також судді, прокурори і слідчі згідно зі ст.ст. 25–26 Закону України «Про державну службу», № 3723-ХІІ від 16.12.1993 р.). Це корупційні зловживання, які організують посадові особи у співдії зі заступниками, під прикриттям керівництва. Виконавцями злочину можуть ставати посередники, підлеглі (зловживання або перевищення влади, посадового становища; систематичні службові підроблення; привласнення, «відмивання» бюджетних коштів; отримання, вимагання, провокація хабара; невиконання своїх обов'язків по боротьбі з корупцією; сприяння контрабанді; примушування підлеглих до співучасті в злочинах і т. д.).

- **«Владний» рівень зловживань:** до таких зловживань безпосередньо причетні посадові особи, які займають особливо відповідальне становище (обіймають посади, віднесені до першої і другої категорій згідно зі ст.ст. 25–26 Закону України «Про державну службу», № 3723-ХІІ від 16.12.1993 р.), перші особи виконавчої, законодавчої гілок влади, міністерств.

Посадові злочини, в яких задіяні відповідальні фігуранти державних інституцій, можуть переростати у ретельно сплановані та регулярно здійснювані протиправні операції за участі організованої злочинності.

Подана класифікація висвітлює особливості «владного», «відомчого», «посадового», «службового» рівнів зловживань. Висновки, які є коректними для «службового» рівня зловживань, можуть не підходити до «посадового», «відомчого», «владного» рівнів. Зокрема, *хабарництво, службові підроблення* спостерігаються на «службовому» рівні. Однак такі злочини, як *зловживання владою, перевищення влади та службового становища, провокація хабара, корупція* притаманні на «посадовому» рівню зловживань. Системи антикорупційних заходів також є абсолютно специфічними стосовно кожного з перелічених рівнів. З причини більш ретельного планування посадових об'єктів, прогнозування наслідків протиправних схем, вагоміших фінансових, владних ресурсів організатори «посадового», «відомчого», «владного» рівнів частіше уникають юридичної відповідальності за скоєні правопорушення.

Важливим аспектом дослідження посадових зловживань у системі функціонування формальних і неформальних груп є соціально-психологічні засоби, якими посадовці (як керівники легально діючих установ) реалізують протиправні цілі. Зловживання «посадового», «відомчого» і «владного» рівнів рідко є одноосібними, вони мають *груповий*, організований характер. У корупційних злочинах задіяні *організатор* (або група організаторів), *співучасники* (керівництво, заступники, бухгалтери), *посередники* (політичні партнери), *виконавці* (підлеглі), *клієнти*. Організований характер посадових та корупційних правопорушень спрямований на зменшення ризиків на шляху досягнення поставлених протиправних цілей та координацію дій співучасників під час реалізації складної, розтягнутої в часі оборудки. Зокрема, організатори координують виконання злочинної схеми; співучасники, виконавці шукають «слабкі місця» в правових нормативах та процедурах, втягують «клієнтів» у злочинну оборудку, тиснуть на суб'єктів соціального контролю (представників ОВС, ДПІ, КРУ, прокуратури, судів, ЗМІ, профспілкових організацій, постраждалих осіб, свідків). Оскільки корупційні дії здійснюються в офіційно діючих установах поряд з їх статутною діяльністю, то їх організатори та виконавці змушені вести подвійну гру: офіційно визначена діяльність перетворюється на «ширму» (прикриття) для злочинних оборудок. При цьому офіційна винагорода (зарплата) може бути значно меншою від корупційних дивідендів. Зрозуміло, що для реалізації подібних оборудок необхідна централізація влади в руках керівництва («ручне управління»), що також є симптомом присутності корупційної складової у роботі офіційних установ.

Водночас об'єднання посадовців для здійснення протиправних дій не завжди можливо описати в поняттях злочинної групи (як це визначено у Кримінальному кодексі). В організації корупційних дій може бути відсутній один організатор (характерно для банди, злочинної організації), а натомість – бути *колегіальна* форма організації та управління злочинними діями (мафія). Корупційні дії більш коректно описувати не стільки як дії злочинної групи, а як злочинної *асоціації*, в якій поряд із «вертикальною» структурою (керівник – виконавці) існує надзвичайно розвинута «горизонтальна» структура зв'язків між рівними за статусом гравцями (співор-

ганізаторами), які забезпечують на різних напрямках системність злочинної діяльності (*господарюючі суб'єкти – депутати (члени партій) – посадовці правоохоронних органів – судді – власники ЗМІ – профспілкове керівництво – кримінальні елементи... тощо*).

Важливим соціально-психологічним засобом учинення посадових та корупційних злочинів є вплив їх ініціаторів на *когнітивну та мотиваційну* сферу осіб, що стають причетними до протиправної події. Характер впливу на *когнітивну* сферу особистості під час посадових зловживань наближається до маніпулятивного – ініціатори оборудок створюють сприятливі для себе ситуації (інсценізація псевдореальності), а також генерують різноманітні «стимули», що спрямовані на:

- «клієнтів» (залякування, обман, вимагання, тиск, зволікання, ігнорування);
- «співучасників» (залучення до співробітництва, матеріальне зацікавлення);
- «виконавців» (стимулювання, примушування, залякування, усунення, вбивство);
- «суб'єктів контролю» (примушування до бездіяльності шляхом підкупу, залякування).

Важливим засобом учинення посадових та корупційних злочинів, а також їх невиявлення, нерозкриття є використання ініціаторами *мотиваційних, рольових, когнітивних конфліктів, дисонансів* у людей, які з тих чи інших причин стають причетними до справи (протиріччя між вимогами Супер-Его, Его, Ід).

Зокрема, тут йдеться про різноманітні причини, які породжують у людини конформістську поведінку, що спричинена конфліктом між вимогою діяти згідно з мораллю або закону (сумління, обов'язок) та:

- небажанням вчиняти будь-які дії, брати на себе відповідальність, привертати до себе увагу, йти всупереч звичному ходу подій; неготовність руйнувати стосунки із особою-хабарником (зловживання довірою); неготовність піддавати ризику себе, свою кар'єру, своїх близьких (Ід);
- особистими корисливими мотивами (бажанням отримати певні блага в обмін за певні посадові рішення, дії або бездіяльність) (Его);

- корпоративними інтересами (небажанням виявляти злочин керівництва, що може завдати збитків організації) (Супер-Его).

Завдяки використанню когнітивних дисонансів, мотиваційно-рольових конфліктів злочинним посадовцям вдається приховувати вчинені ними протиправні діяння, досягаючи конформізму щодо своєї протиправної поведінки з боку співучасників, суб'єктів контролю, клієнтів, свідків. Когнітивно-мотиваційні конфлікти у ситуаціях зловживань та корупції змушують співучасників (попри їх небажання) виконувати незаконні розпорядження та накази керівництва, а суб'єктів контролю всупереч вимогам закону – не протидіяти злочинам.

Висновки. Соціально-психологічними передумовами посадових злочинів є, з одного боку, дія мотиваційних конфліктів, завдяки яким протиправна активність посадовців залишається конфіденційною, з іншого – вибірковість правосуддя, що дозволяє корумпованим посадовцям уникати відповідальності з причини їх партійної належності.

Особливістю корупційної діяльності є тяжіння її суб'єктів до колегіальної форми організації та управління злочинними діями (злочинна асоціація). Для більш адекватного розуміння особливостей посадової злочинності нами запропоновано розмежовувати зловживання «службового», «посадового», «відомчого», «владного» рівнів, соціально-психологічні передумови яких є специфічними.

Важливим психологічним аспектом розуміння посадової та корупційної злочинності є використання їх ініціаторами когнітивно-мотиваційних конфліктів, що утруднюють припинення посадових зловживань з боку підлеглих, клієнтів та суб'єктів контролю. За умов «системної корупції» сприйняття людьми ненормальності корупційної поведінки нівелюється, хабарництво починає сприйматись як «неминучий» елемент соціальності, як ознака «соціальної зрілості» особистості.

«Соціальною нормою» стає готовність людей вдаватися до підкупу посадовців, які ухвалюють офіційні рішення. Суб'єкти корупції, прагнучи отримувати зиск, докладають чимало зусиль для того, аби громадяни зневірилися у можливості законним шляхом досягати результатів.

Перспективи досліджень. Додаткової уваги вимагає аналіз соціально-психологічних механізмів злочинності «посадового», «відомчого» рівнів на прикладі кримінальних справ, які хоч вкрай рідко, та все ж доходять до розгляду в органах судочинства України.

---

1. Арутюнян Б. К вопросу понимания коррупционного поведения / Б. Арутюнян. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.crcs.am/store/files/db_fellows/article%201.pdf

2. Бушанський В.В. Естетика політичної влади: монографія / В.В. Бушанський. – К.: ПАРАПАН, 2009. – 360 с.

3. Ванновская О.В. Личностные детерминанты коррупционного поведения / О.В. Ванновская. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: ftp://lib.herzen.spb.ru/text/vannovskaya_102_323_328.pdf

4. Головкин С.А. Противодействие коррупционной преступности в России: ретроспектива, современность и перспективы: ретроспектива, современность и перспективы: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 / С.А. Головкин. – Тюмень, 2006. – 196 с.

5. Лозинський О.М. Психологічні аспекти корупційних дій в світлі соціально-психологічних теорій / О.М. Лозинський // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наук. праць / гол. ред. М.Й. Варій. – Львів: ЛьвДУВС, 2010. – Вип. 2. – С. 39–51.

6. Незаконные методы бизнеса / [сост. Д.А. Боровик, С.Л. Прохоров, С.Н. Палатченко, А.А. Ягудин]. – I том. – К.: А-ДЕПТ, 2007. – 240 с.

7. Порта Д. Брудні обладунки: учасники, ресурси та механізми політичної корупції / Д. Порта, А. Ванучі; пер. з англ. С. Кокізіюка. – К.: «К.І.С.», 2006. – 302 с.

8. Сатаров Г.А. Диагностика Российской коррупции: социологический анализ / Г.А. Сатаров // Право и безопасность. – № 2–3 (3–4). 08.2002. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.dpr.ru/pravo/pravo_3_15.htm

9. Скифский И.С. Детерминанты коррупционной преступности (по материалам судебной практики Тюменской области) / И.С. Скифский. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://elibrary.ru/item.asp?id=15180293>

10. Конвенція про корупцію у контексті кримінального права, ETS 173, Страсбург, 27.01.1999 р.

11. Решетников М. Психология коррупции: утопия и антиутопия / М. Решетников. – СПб.: Восточно-Европейский институт психоанализа, 2008. – 415 с.

Лозинский О.М. Социально-психологические предпосылки должностных преступлений.

Осуществляется анализ социально-психологических предпосылок должностной преступности и коррупции. Предложена классификация должностных злоупотреблений. Систематизированы социально-психологические средства привлечения соучастников к совершению должностных правонарушений.

Ключевые слова: должностные преступления, легальный статус участников должностных злоупотреблений, уровни должностной преступности, когнитивные и мотивационные средства привлечения соучастников к совершению должностных правонарушений.

Lozyns'kyu O.M. Social-Psychological Pre-Conditions of Post Crimes.

The analysis of social-psychological pre-conditions of post offences and corruption is carried out. The classification of post abuses is given. Social-psychological facilities of bringing of accessories in are systematized to accomplishing post offences.

Key words: post crimes, legal status of participants of post abuses, levels of post criminality, cognitive and motivation facilities of bringing of accessories in to accomplishing post offences.

Стаття надійшла 15 жовтня 2011 року

УДК 159.922.6

І.М. Матійків

**ЕМОЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ФАХІВЦЯ
ПРОФЕСІЙ ТИПУ «ЛЮДИНА-ЛЮДИНА»:
РЕЗУЛЬТАТИ ТЕОРЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Висвітлено результати теоретичного аналізу українських і зарубіжних досліджень з проблеми емоційного інтелекту/компетентності. Уточнено поняття емоційної компетентності фахівця професій типу «людина-людина» у контексті компетентнісного підходу, визначена її структура та психологічні характеристики.

Ключові слова: емоції, емоційний інтелект, емоційна компетентність, компетентнісний підхід, внутрішньоособистісний і міжособистісний інтелект.

